

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 27. juni 2019 av Høyesterett i avdeling med

justitiarius Toril Marie Øie
dommer Erik Møse
dommer Arne Ringnes
dommer Espen Bergh
dommer Borgar Høgetveit Berg

HR-2019-1234-A, (sak nr. 19-009758STR-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 20. november 2018

A (advokat Oddmund Enoksen)
B (advokat Pål Sverre Hernæs)
C (advokat Rolf Henning Borge – til prøve)
mot
Påtalemyndigheten (statsadvokat Jens Halvard Bachke)

S T E M M E G I V N I N G

- (1) Dommer **Bergh**: Saken gjelder grov formuesforringelse under insolvens og reiser flere spørsmål knyttet til rekkevidden av den aktuelle straffebestemmelsen.
- (2) B, C og A ble 26. januar 2017 satt under tiltale for grov formuesforringelse under insolvens, jf. straffeloven 1902 § 283 første ledd bokstav b, jf. andre ledd, jf. § 287 første og andre ledd. C ble også tiltalt for bedrageri.
- (3) De tre hadde ulike roller i selskapet GMM Holding AS og datterselskapet Gjøvik Maskinering og Montasje Container AS (GMM Container AS). GMM Container AS drev blant annet salg av containere i Norge.
- (4) De to selskapene begjærte oppbud, og konkurs ble åpnet i september 2015. Nokså kort tid før konkursåpningen ble blant annet selskapene Master Group AS og Master GMM Nordic AS stiftet. De tre tiltalte hadde forskjellige roller også i disse selskapene.
- (5) Grunnlaget for tiltalen var at de tiltalte sommeren/høsten 2015 skulle ha utført en rekke handlinger som svekket verdien av og markedsgrunnlaget for selskapene som ble begjært konkurs, herunder at ordreserver og produksjonstegninger ble kopiert og overført til de nyopprettede selskapene uten avtale eller vederlag.
- (6) Ved Oslo tingretts dom 17. august 2017 ble de tiltalte frifunnet. Retten fant det ikke bevist at noen av dem forut for konkursåpningene utførte handlinger som var egnet til å svekke kreditorenes dekningsmuligheter. Det var blant annet etter tingrettens syn ikke tilstrekkelige holdepunkter for at produksjonstegninger tilhørende GMM-selskapene ble overført til de nyopprettede selskapene. C ble dessuten frifunnet for tiltalen om bedrageri.
- (7) Påtalemyndigheten anket over bevisvurderingen under skyldspørsmålet og lovanvendelsen for så vidt gjaldt tiltalens post I – formuesforringelsen. Frifinnelsen av C for bedrageri var dermed endelig.
- (8) Ved Borgarting lagmannsretts dom 20. november 2018 ble B og A dømt for grov formuesforringelse og C ble funnet skyldig i medvirkning til grov formuesforringelse. Påtalemyndighetens anke førte likevel bare delvis frem. Lagmannsretten fant at de tiltalte bare kunne straffes for handlingene knyttet til produksjonstegningene. Retten fant det ikke bevist at de utførte andre handlinger som svekket formuesstillingen.
- (9) Domsslutningen lød slik:
 - «1. **B, født 00.00.1952, dømmes for overtredelse av straffeloven (1902) § 283 første ledd bokstav b, jf. annet ledd, jf. § 287 første ledd, til en straff av fengsel i 60 – seksti – dager.**

Ved soningen tilkommer han 2 – to – dager fradrag grunnet utholdt varetekt, jf. straffeloven (1902) § 60.
 2. **C, født 00.00.1968, dømmes for overtredelse av straffeloven (1902) § 283 første ledd bokstav b, jf. annet ledd, jf. § 287 annet ledd, til en straff av fengsel i 60 – seksti – dager.**

Ved soningen tilkommer han 2 – to – dager fradrag grunnet utholdt varetekt, jf. straffeloven (1902) § 60.

3. A, født 00.00.1964, dømmes for overtredelse av straffeloven (1902) § 283 første ledd bokstav b, jf. annet ledd, jf. § 287 første ledd, til en straff av fengsel i 45 – førtifem – dager.

Ved soningen tilkommer han 2 – to – dager fradrag grunnet utholdt varetekt, jf. straffeloven (1902) § 60.»

- (10) De tre tiltalte anket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Bs anke gjaldt saksbehandlingen og lovanvendelsen. Cs og A' anker gjaldt saksbehandlingen, lovanvendelsen og straffutmålingen. Ved Høyesteretts ankeutvalgs beslutning 5. mars 2019, HR-2019-449-U, ble ankene over lovanvendelsen tillatt fremmet. For øvrig ble ankene ikke tillatt fremmet.
- (11) *Mitt syn på saken*
- (12) Ut fra handlingstidspunktet er det bestemmelsene i den tidligere straffeloven 1902 som skal anvendes, jf. straffeloven 2005 § 3 første ledd.
- (13) De aktuelle delene av straffeloven 1902 § 283 første ledd lyder slik:
- «Med bøter eller fengsel inntil 3 år straffes en skyldner som foretar en handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere av fordringshaverne, dersom**
- ...
- b) skyldneren er, blir, eller står i påtakelig fare for å bli insolvent ved handlingen, og handlingen er uforsvarlig. Det fritar ikke for straff at vilkåret om insolvens mv. ikke lar seg fastslå, dersom dette skyldes at skyldneren forsettlig eller grovt uaktsomt har overtrådt regnskapsbestemmelser i lov eller forskrift.»**
- (14) Det følger av § 287 første ledd at straffansvaret også gjelder den «som til fordel for eller på vegne av skyldneren» foretar en handling som nevnt i § 283. Ansvar for medvirkning følger av § 287 andre ledd.
- (15) Saken for Høyesterett knytter seg til produksjonstegningene for containere. Lagmannsretten fant det bevist at slike tegninger ble kopiert og gjort tilgjengelig for et polsk selskap, Tritec. Den 28. august 2015 ble det inngått avtale mellom Master Group AS og Tritec om at Tritec skulle produsere og levere containere til Master-selskapene. Lagmannsretten fant det bevist at produksjonen skulle skje på grunnlag av de overførte produksjonstegningene.
- (16) Selv om tegningene var gjort tilgjengelig for Tritec, var de fortsatt i behold hos GMM-selskapene. Lagmannsretten fant det imidlertid bevist at kopieringen og overføringen til Tritec var egnet til å redusere verdien av tegningene.
- (17) Forsvarerne har gjort gjeldende at straffeloven 1902 § 283 ikke verner verdireduksjon av et formuesgode som fortsatt er i behold som en del av skyldnerens formue. Det er videre vist til at lagmannsretten unnlot å ta stilling til om produksjonstegningene var eid av et av de norske selskapene eller av et polsk datterselskap. Det gjøres gjeldende at straffebestemmelsen uansett ikke kan anvendes dersom tegningene var eid av det polske selskapet, og dermed at lagmannsretten ikke hadde grunnlag for å domfelle. For Bs og As

del er det videre anført at deres handlinger ikke har overskredet grensen for straffri forberedelse.

- (18) Det er på det rene at produksjonstegningene omfattes av begrepet «formuesgode» slik dette er brukt i straffeloven 1902 § 283 første ledd. Tegningene beskrev blant annet tekniske detaljer ved produktene og inneholdt ved dette blant annet «know how» med en økonomisk verdi. Saken gir ikke grunn til å gå inn på mer generelle spørsmål om innhold og karakter av immaterielle verdier. Jeg nevner likevel at en grunnleggende beskrivelse av begrepet «know how» finnes i Rt-1964-238, Notflottør-dommen.
- (19) Det er ikke bestridt at vilkårene som følger av § 283 første ledd bokstav b, insolvenssituasjon og en «uforsvarlig» handling, er oppfylt.
- (20) *Omfattes verdireduksjon av straffeloven 1902 § 283?*
- (21) Forsvarerne har gjort gjeldende at loven benytter begrepet «hindre», og at dette innebærer at bestemmelsen bare kan anvendes der et formuesgode helt faller bort som dekningsmulighet. Det er vist til at produksjonstegningene var i behold i GMM-selskapene og dermed fortsatt kunne tjene til dekning for fordringshaverne, selv om de hadde redusert verdi.
- (22) Jeg er enig i at ordet «hindre» isolert sett kan lede tanken i retning av at en bestemt handling eller virkning helt ut blir stoppet eller avverget.
- (23) Det avgjørende for forståelsen må imidlertid være lovens uttrykk – «handling som er egnet til å hindre at et formuesgode tjener til dekning» – lest i sammenheng. Bruken av formuleringene «egnet til» og «tjener til dekning» synes ikke å gi anvisning på en skarp avgrensning, men taler i retning av at også tilfeller der resultatet er en redusert dekning, omfattes. Selv om virkningen av en handling er begrenset til å redusere et formuesgodes verdi, faller det innenfor en naturlig språklig forståelse å si at handlingen er egnet til å hindre at formuesgodet tjener til dekning for fordringshaverne. Ordlyden lest samlet gir dermed etter mitt syn ikke i seg selv grunnlag for å forstå bestemmelsen slik at den er begrenset til å gjelde der virkningen av en handling er at et formuesgode ikke i det hele tatt gir noen dekning.
- (24) Når lovens ordlyd ikke entydig peker mot et bestemt tolkningsresultat, må det også ved straffebestemmelser foretas en tolkning bygget på supplerende kilder. En slik tolkningsprosess vil ikke være i strid med klarhetskravet i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 7, forutsatt at bestemmelsens kjerne forblir den samme etter tolkningsprosessen slik at hensynet til forutberegnelighet ivaretas, se HR-2019-900-A avsnitt 31 og 32.
- (25) Bestemmelsene i straffeloven 1902 om forbrytelser i gjeldsforhold ble revidert med ikrafttredelse i 2004. Frem til da var regler som langt på vei svarer til det som ble vedtatt gjennom § 283, tatt inn i § 281 andre ledd. Denne tidligere bestemmelsen rettet seg mot «en skyldner som, skjønt han ikke vil kunne tilfredsstille alle fordringshavere, ved gave, salg til underpris, ødeleggelse, beskadigelse eller på annen måte søker å unndra noen av sine eiendeler fra å tjene til dekning for fordringshaverne». De handlingsalternativene som var nevnt her, pekte klart i retning av at også verdiforringelse var omfattet, særlig «salg til underpris» og «beskadigelse».

- (26) Forarbeidene til § 283 gir ingen holdepunkter for at man hadde som siktemål å gjøre noen endring i denne sammenheng. I Straffelovrådets utredning NOU 1999: 23 side 78 er det gitt en rekke eksempler på handlinger man mente ville omfattes av den bestemmelsen utvalget foreslo. Mange av disse gjelder handlinger som vanligvis ikke vil innebære mer enn en verdireduksjon. Jeg nevner her ytelse av usikrede lån, aksjetegning til en lavere verdi enn tegningsbeløpet og inngåelse av kontrakter på ugunstige vilkår.
- (27) Departementets forslag til § 283 i Ot.pr. nr. 37 (2003–2004) bygget på forslaget fra Straffelovrådet. I proposisjonen side 73 viste departementet uttrykkelig til de eksemplene Straffelovrådet hadde trukket frem.
- (28) I proposisjonen gir departementet videre uttrykk for at handlingene som rammes av forslaget til § 283, bør betegnes som «formuesforringelse ved insolvens», se blant annet side 47 og side 73. Begrepet «formuesforringelse» omfatter etter en naturlig språklig forståelse handlinger som reduserer et formuesgodes verdi uten at det blir verdiløst. Bruken av dette begrepet i proposisjonen gir dermed holdepunkter for at det ikke var meningen at bestemmelsen skulle være begrenset til handlinger som leder til at et formuesgode blir helt uten verdi.
- (29) Forsvarerne har fremhevet at Straffelovrådets lovforslag også inneholdt et tillegg som skulle ramme den som «forringer» fordringshavernes utsikt til dekning. Dette alternativet kom ikke med i lovforslaget i proposisjonen eller i den vedtatte lovteksten. Det fremgår imidlertid klart både av utredningen og proposisjonen at siktemålet med det foreslåtte tillegget var å ramme handlinger som ikke var knyttet til bestemte formuesgoder, se blant annet NOU 1999: 23 side 79 og Ot.prp. nr. 37 (2003–2004) side 47. At dette alternativet ikke ble tatt inn i loven, er dermed uten betydning for det tolkningsspørsmålet som foreligger her.
- (30) Straffeloven 2005 § 404 viderefører straffeloven 1902 § 283 første ledd bokstav b uten realitetsendringer, jf. Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 475. Selv om overskriften i en lovbestemmelse i seg selv har begrenset vekt ved tolkningen av bestemmelsen, er det etter mitt syn grunn til å merke seg at overskriften i straffeloven 2005 § 404 er «[f]ormuesforringelse ved insolvensfare».
- (31) Det synes ikke å foreligge uttalelser i rettspraksis eller juridisk teori som er egnet til å avklare innholdet i straffeloven 1902 § 283 utover det som følger av ordlyden og forarbeidene.
- (32) Min konklusjon er etter dette at bestemmelsen også rammer handlinger som innebærer at et formuesgode får en redusert verdi. Lagmannsrettens lovanvendelse på dette punktet er dermed riktig.
- (33) *Har det betydning hvilket selskap som var eier av produksjonstegningene?*
- (34) Forsvarerne anførte for lagmannsretten at det ikke er klart at produksjonstegningene tilhørte GMM Holding AS eller GMM Container AS. Det ble vist til at de fleste tegningene er påført navnet «GMM Service Center». Etter det som er opplyst for Høyesterett, var GMM Service Center SP ZOO (GMM Service Center) et polsk selskap som var

100 prosent eid av selskapet GMM Utland AS, som igjen var 100 prosent eid av GMM Holding AS.

- (35) Om dette spørsmålet uttalte lagmannsretten blant annet:

«Avgjørende for lagmannsretten er uansett at det er klart at eierrettighetene til produksjonstegningen lå enten hos et av de norske GMM-selskapene, eller hos GMM Service Center. Aksjene i GMM Service Center var et av aktivaene til boet da GMM gikk konkurs. Det er ingen tvil om at aksjene som sådan er et formuesgode som omfattes av straffeloven § 283. [...]

I relasjonen til § 283 mener dermed lagmannsretten at det er uten betydning om tegningene var eiet av GMM Service Center eller av et av de norske selskapene, eller i en kombinasjon. Den eventuelle straffbare handling var å kopiere produksjonstegningene for bruk i Masters virksomhet. En slik handling var egnet til å redusere verdien av produksjonstegningene, og dermed verdien av de formuesgoder boet kunne selge. Lagmannsretten mener at det da ikke har betydning om denne reduksjonen eventuelt skjer ved at det er aksjene i GMM Service Center som har redusert verdi.»

- (36) Lagmannsretten synes å bygge på at aksjene i det polske selskapet var eid direkte av GMM Holding AS. Som påpekt var eierskapet indirekte, ved at GMM Holding AS eide alle aksjene i GMM Utland AS, som igjen eide alle aksjene i GMM Service Center. Jeg kommer tilbake til om dette har noen betydning for prøvingen av lagmannsrettens lovanvendelse.
- (37) Lagmannsrettens utgangspunkt er at dersom produksjonstegningene tilhørte GMM Service Center, må en domfellelse etter straffeloven 1902 § 283 være bygget på at de tiltaltes handlinger var egnet til å redusere verdien av aksjene i et datterselskap, og ikke direkte på den reduserte verdien av produksjonstegningene. Dette er et riktig utgangspunkt. Det som rammes av § 283, er disposisjoner som knytter seg til formuesgoder som tilhører skyldneren. Det kan imidlertid ikke utelukke domfellelse etter § 283 at handlingene også retter seg mot et annet selskap, forutsatt at det i det selskapet som tiltalen gjelder, inntreer en virkning som beskrevet i bestemmelsen.
- (38) Det følger av det jeg allerede har gjennomgått, at det er tilstrekkelig at det er tale om en handling som er egnet til å redusere verdien av formuesgodet – i denne sammenheng aksjene. Det kreves ikke at formuesgodet blir uten verdi.
- (39) Lovens formulering «egnet til» innebærer at det ikke er noe krav at det faktisk inntreer en verdireduksjon. I Ot.prp. nr. 37 (2003–2004) side 74 uttaler departementet om dette:
- «Det er ikke noe vilkår for straffansvar etter første ledd bokstav b at fordringshavernes dekningsmulighet svekkes rent faktisk. En disposisjon som fyller vilkårene i utkastet § 283 første ledd bokstav b, men som senere omstøtes, er etter sin art egnet til å 'hindre at et formuesgode tjener til dekning for en eller flere av fordringshaverne', og rammes følgelig som fullbyrdet overtredelse, og ikke bare som forsøk. Hvis det derimot mislykkes skyldneren å foreta selve disposisjonen, blir det spørsmål om handlingen er et straffbart forsøk, jf. §§ 49 flg.»**
- (40) Vilkåret «egnet til» må likevel innebære at det må foreligge en viss grad av nærhet mellom en handling og en mulig reduksjon av et formuesgodes verdi. Helt fjerntliggende og upåregnelige konsekvenser vil ikke kunne gi grunnlag for straffansvar. Det samme vil i praksis også følge av at det er et vilkår for domfellelse at handlingen er «uforsvarlig».

- (41) I denne saken er det som påpekt tale om handlinger i et konsern med heleide datterselskaper. I en slik sammenheng må det klare utgangspunktet være at en handling som reduserer verdien av et formuesgode som er eid av et datterselskap, er egnet til å påvirke verdien av morselskapets aksjer i datterselskapet. Det må gjelde på samme måte når det, som her, er tale om to ledd ved at handlingene knytter seg til et selskap som er datterdatter til det selskapet tiltalen gjelder.
- (42) Forsvarerne har gjort gjeldende at selskapet GMM Service Center var klart insolvent slik at aksjene i selskapet uansett var uten verdi, og at verdireducerende handlinger bare kunne få virkning for dette selskapets kreditorer. Dette er bevisspørsmål som lagmannsretten ikke har gått inn på, og som Høyesterett ikke kan ta stilling til. Slik omstendighetene er i dette tilfellet, kan jeg likevel ikke se at det var feil av lagmannsretten ikke å ta stilling til spørsmålet. Jeg viser til det jeg har fremhevet om innholdet i vilkåret «egnet til» å redusere verdien av formuesgodet, og til den nærheten som lagmannsretten har funnet bevist i dette tilfellet, både mellom selskapene og mellom aktørene og selskapene.
- (43) Jeg kan etter dette ikke se at lagmannsrettens domfellelse i denne sammenheng bygger på en uriktig lovanvendelse.
- (44) *Er grensen for straffri forberedelse overskredet?*
- (45) Forsvarerne for B og A har vist til at lagmannsretten i sin dom bygget på at kopieringen av produksjonstegningene ikke i seg selv ga grunnlag for domfellelse etter straffeloven 1902 § 283. Lagmannsrettens bevisvurdering gikk ut på at det ikke kunne utelukkes at kopieringen skjedde med sikte på at tegningene skulle brukes i GMM-selskapenes virksomhet. Om hva som skulle til for domfellelse med dette utgangspunktet, uttalte lagmannsretten:
- «Dersom det bevises at en eller flere av de tiltalte – på et tidspunkt etter kopieringen hos Tritec og før konkursåpningen – bestemte eller medvirket til at tegningene skulle brukes i Masters virksomhet, vil både de objektive og subjektive vilkårene i § 283 første ledd være oppfylt.»**
- (46) Etter en drøftelse av hendelsesforløpet og bevisene konkluderte lagmannsretten slik:
- «Når bevisene vurderes samlet er imidlertid lagmannsretten overbevist om at de tiltalte – da det forut for oppbudsbegjæringen ble klart at containervirksomheten skulle videreføres i Master – bestemte seg for at Tritec skulle benytte de tegningene de allerede hadde kopi av, i samarbeidet som ble etablert mellom Tritec og Master.»**
- (47) Det faktum som lagmannsretten har funnet bevist, er altså at alle de tre tiltalte var kjent med og ga sitt samtykke til at produksjonstegningene ble kopiert og overlatt til Tritec. I og med at tegningene allerede var i Tritecs besittelse, var det tilstrekkelig til å innebære en fullbyrdet overtredelse av straffeloven § 283 at Tritec ble gitt tillatelse til å benytte tegningene. Fra det tidspunkt en slik tillatelse ble gitt, forelå en situasjon som var egnet til å redusere verdien av produksjonstegningene for GMM-selskapet.
- (48) Lagmannsretten fant det bevist at de tre tiltalte var sammen om beslutningen om å tillate bruk av tegningene og var kjent med at dette ble meddelt til Tritec. Det er da ingen feil når lagmannsretten kom til at grensen for straffri forberedelse var overskredet, og at det forelå en fullbyrdet overtredelse av straffeloven § 283 for alle de tre tiltalte.

- (49) Etter dette må ankene forkastes.
- (50) Jeg stemmer for denne

D O M :

Ankene forkastes.

- (51) Dommer **Møse:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (52) Dommer **Ringnes:** Likeså.
- (53) Dommar **Høgetveit Berg:** Det same.
- (54) Justitiarius **Øie:** Likeså.
- (55) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Ankene forkastes.